

BEZIENSWAARDIGHEDEN

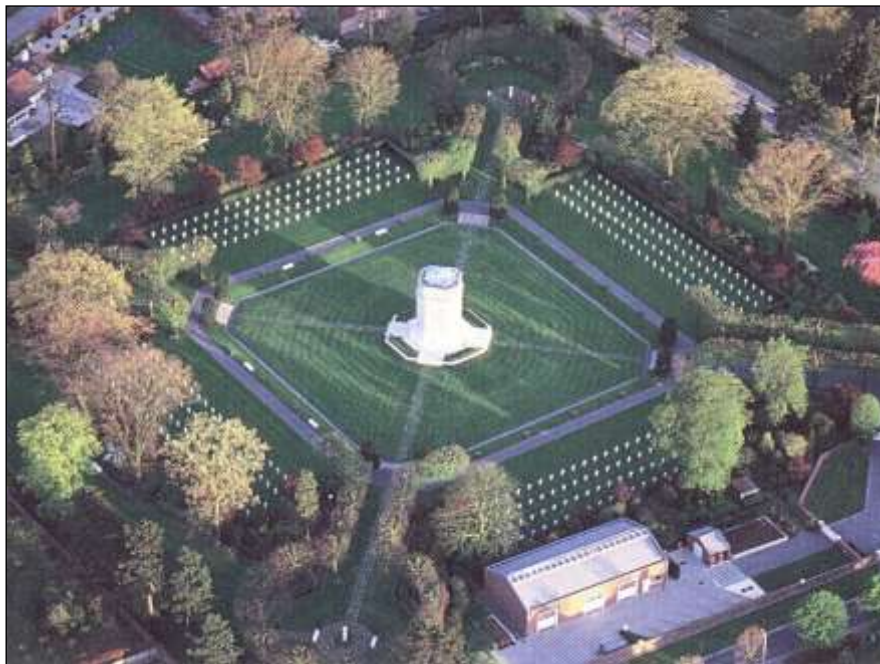
van 'In Flanders Fields' tot *Flanders Field*

beroemd oorlogsgedicht en unieke begraafplaats in Waregem

Simonne COUCKE

Wanneer in België over de eerste wereldoorlog wordt gesproken, heeft men het vooral over de strijd om Ieper en het aandeel van het Britse leger daarin. De gevechten in de Gaverstreek in oktober-november 1918, die deel uitmaakten van de laatste zware veldslagen van WOI, wordt zelden vermeld. Tijdens die dagen werd hier strijd geleverd door Belgen, Britten (waaronder Engelsen, Ieren, Schotten en Canadezen), Amerikanen, Fransen en niet te vergeten ook Duitsers.

Tijdens en na de oorlog werden de meeste Amerikaanse gesneuvelde soldaten op verzoek van de nabestaanden gerepatrieerd. Zij die achterbleven als onbekende soldaat of die de reis naar het vaderland niet maakten, werden begraven op één van de acht Amerikaanse begraafplaatsen van WOI. Naast het *Flanders Field Cemetery* is er nog een in Groot-Brittannië nabij Londen en nog zes in Frankrijk. De Waregemse begraafplaats is de enige oorlogsbegraving van uitsluitend Amerikaanse gesneuvelden uit de eerste wereldoorlog in België en tevens de kleinste van alle overzeese begraafplaatsen.

luchtfoto van de Waregemse Amerikaanse begraafplaats

Wereldoorlog I

Bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog was Amerika niet betrokken bij de militaire operaties. De schending van de Belgische neutraliteit en de zinloze vernieling van de Leuvense universiteitsbibliotheek maakten wereldwijd veel indruk. Amerika was tijdens de eerste wereldoorlog een belangrijke staalproducent en voerde de grondstof uit naar Groot-Brittannië. Verscheidene Britse en Amerikaanse koopvaardij schepen werden tot zinken gebracht door Duitse onderzeeërs waardoor de bevoorrading van Groot-Brittannië bemoeilijkt werd. Het

kelderen van de *RMS Lusitania*, een Britse pakketboot met 1.200 opvarenden, waaronder 128 Amerikanen, was de directe aanleiding tot de oorlogsverklaring aan Duitsland door de Amerikaanse President Wilson op 6 april 1917. De eerste 6.000 Amerikaanse soldaten kwamen aan in Europa in juni 1917 en maandelijks werden nieuwe troepen gestuurd. De laatste soldaten kwamen aan op 9 november 1918, twee dagen voor de wapenstilstand. Aan het einde van de oorlog verbleven er ca. 2.000.000 Amerikaanse soldaten in Europa, onderverdeeld in 43 divisies.

In mei 1918 kwamen de 27^e en de 30^e divisie aan in Frankrijk. In augustus 1918 werden ze gedurende een drietal weken ingezet samen met Britse troepen in Vlaanderen tussen Kommel en Hollebeke. Op vraag van Generaal Foch werden twee andere Amerikaanse divisies (de 37^e en 91^e) overgebracht naar Vlaanderen als versterking van de Franse troepen tijdens het eindoffensief. De Fransen hadden het moeilijk ter hoogte van Ooigem om de Britten bij te blijven. Op 30 oktober 1918 werden beide divisies ingezet in de streek van Waregem-Olsene. Ze vochten zich een weg richting Schelde waar ze op 3 en 4 november aankwamen. De 91e divisie had het moeilijk bij de verovering van de Spitaalbossen, gelegen langs de weg Waregem-Wortegem. De Duitse troepen hadden zich verscholen in de bossen en boden felle weerstand tegen de oprukkende Amerikanen.

Na een week van rust kwamen beide divisies op 10 november 1918 (één dag voor de wapenstilstand) terecht in een hevige strijd. Op 11 november konden ze verder doorstoten, terwijl om 11u 's morgens, in een bos bij Compiègne, de wapenstilstand werd afgekondigd. Na de oorlog bleef de 91e divisie in Oudenaarde. Pas in maart-april 1919 keerde ze terug naar Amerika.

De *Flanders Field* begraafplaats

Flanders Field is met zijn 2,4 hectare de kleinste van de 8 Amerikaanse begraafplaatsen in Europa en is gelegen op het slagveld en in de strijdzone van de 91^e divisie.

In 1922 werd eindelijk met de aanleg van de begraafplaats in Waregem begonnen, nadat de gronden toebehorend aan de familie Delespaul (bewoners van het *Chateau du Mont* op de Hullebergh, beter bekend als *de Karmel*) onteigend werden "tot het oprichten van een Amerikaans krijgskerkhof."

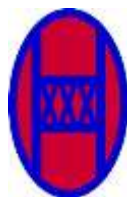
Op 8 augustus 1937 werd de Amerikaanse begraafplaats in zijn huidige vorm met veel feestelijkheden ingehuldigd. Voortaan was er een mooie gebedsplaats en de vroegere houten kruisjes waren vervangen door witte zerkjes van Italiaans Carrara-marmer. Op die dag waren o.a. aanwezig: eerste Minister Paul van Zeelandt en gouverneur van West-Vlaanderen Hendrik Baels, de vader van Lilian Baels, die later met Leopold III zou huwen.

Op de *Flanders Field* begraafplaats zijn drie decoratieve urnen opgesteld waarop de emblemen staan van de 4 divisies die in België hebben gestreden:

- 27^e Div. : de letters NY (afkomstig uit de staat New York)
- 30^e Div. : een verticale band met drie X'en
- 37^e Div. : een rood cirkelvlak binnen een witte cirkel
- 91^e Div. : een spar

27^e Div.

30^e Div.

37^e Div.

91^e Div.

John McCrae

De naam van de Waregemse begraafplaats vindt zijn oorsprong in het gedicht van de Canadese legerarts John McCrae, dat begint met de volgende versregels:

*In Flanders Fields the poppies blow
between the crosses row on row ...*

Geen enkel gedicht maakte de naam van Vlaanderen zo bekend in de Engelssprekende wereld. Het gedicht, met een universele boodschap van offer en strijd voor de vrede, maakte de klaproos ook tot het symbool van alle oorlogsleed. De poppy was het enige bloempje dat welig groeide in het maanlandschap van de “Ypres Salient” (het boogvormige front rond Ieper). Omwille van het gedicht heeft deze plaats voor veel Amerikanen een bijzondere betekenis.

John McCrae (1872-1918)

John McCrae werd geboren op 30 november 1872 te Guelph, een universiteitsstad in de Canadese provincie Ontario. Zijn voorouders hadden hun roots in Schotland. Hij was arts, militair en dichter, en was afkomstig uit een familie van artsen en militairen langs vaders zijde. Van zijn moeder erfde hij de liefde voor de literatuur. Zijn hele leven bleef hij vrijgezel nadat zijn negentienjarige vriendin gestorven was. Dat is misschien de reden waarom de dood het belangrijkste thema was in zijn gedichten. Thomas, zijn oudere broer, was eveneens geneesheer en streed samen met John aan verschillende militaire fronten. Over zijn jongere zus Geills is maar weinig bekend.

Zijn schooljaren bracht John door in zijn geboortestad aan het *Collegiate Institute*. Toen hij veertien was, werd hij in diezelfde school lid van het *Highland Cadet Corps* met als bijzonderste activiteiten driloefeningen met de bajonet en urenlang marcheren door het Canadese landschap. Op vijftienjarige leeftijd werd hij trompetblazer in de militie-eenheid waarvan zijn vader bevelhebber was.

Na zijn schooljaren in Guelph ontving hij als eerste van zijn stad een studiebeurs voor de universiteit van Toronto. Na drie jaren diende hij zijn studies echter voor één jaar te onderbreken als gevolg van een zware astma-aandoening, een ziekte waaraan hij trouwens al als

kind leed en die hem zijn hele leven zou blijven achtervolgen. In 1893 hervatte hij zijn universitaire studies en behaalde een baccalaureaat in de letteren. Vervolgens studeerde hij aan dezelfde universiteit medicijnen en promoveerde er in 1898 tot arts. Hij ontving een gouden medaille voor zijn uitstekende kennis van fysiologie en pathologie. Na zijn diplomering was hij verbonden aan het *General Hospital* in Toronto.

Als vrijwilliger maakte John van december 1899 tot januari 1901 de Boerenoorlog mee in Zuid-Afrika, tussen de Afrikaners en de Britten. Daar leerde hij luitenant Morrison kennen en er ontstond een levenslange vriendschap. Ze zouden samen strijden tijdens de eerste wereldoorlog aan het front in Vlaanderen. In 1904 verliet McCrae het leger, voor 10 jaar.

Na zijn Zuid-Afrikaans avontuur bouwde McCrae verder aan zijn burgerlijke carrière. Hij was actief op verschillende vlakken, als geneesheer, patholoog en docent in verschillende hospitalen en universiteiten. Na zijn dagtaak schreef hij artikels over medische onderwerpen. voor twee magazines Hij nam elke gelegenheid te baat om overzeese landen te bezoeken en werd steeds meer uitgenodigd voor Europese medische conferenties. Ook aan de lokroep van het avontuur kon McCrae niet weerstaan en in 1910 nam hij als arts deel aan een expeditie: een kanotocht van aan het Winnipegmeer tot aan de Hudsonbaai.

Op 4 augustus 1914 verklaarde Canada samen met Groot-Brittannië de oorlog aan Duitsland. McCrae bevond zich op dat ogenblik op zee met Engeland als bestemming. Toen hij het nieuws vernam, meldde hij zich onmiddellijk telegrafisch aan als vrijwilliger. In oktober 1914 kwam hij aan in Plymouth (Engeland). In februari 1915 werden zijn troepen naar Frankrijk en België overgebracht om er vanaf 14 april 1915 de Franse divisies ten zuiden van Poelkapelle af te lossen. Ook zijn broer Thomas was in dienst. John was vergezeld van zijn paard *Bonfire* ('kampvuur' of 'vreugdevuur'), een geschenk van een vriend, dat gedurende zijn tijd aan het front steeds aan zijn zijde zou blijven. Hij adopteerde aan het front ook een rondzwervende bastaardhond die hij *Bonneau* noemde.

John McCrae en Bonneau

In Boezinge deed John dienst als legerarts in het veldhospitaal. Amper een week na zijn aankomst in Vlaanderen, op 15 april 1915, maakten de Duitsers tijdens de tweede slag bij Ieper voor het eerst gebruik van het dodelijke chloorgas. Tijdens de gasaanval was McCrae met zijn *dressing station* of eersthulp post gevestigd tussen Boezinge en Ieper, langs de Ieperlee. De Ieperlee, nu nog slechts een klein kanaal voor vissers en fietsrecreatie, was in de Mid-

deleeuwen een belangrijke waterweg waarlangs wol voor de lakennijverheid vanuit Engeland tot in Ieper werd gebracht. Vandaag zijn er trouwens plannen om de ingekokerde Ieperlee opnieuw gedeeltelijk zichtbaar te maken in het centrum van Ieper.

In zijn hulppost bracht McCrae de eerste zorgen toe aan de gewonden, vooraleer ze naar het veldhospitaal werden gebracht. Zelf beschreef hij de post, ondergebracht in een gat in de oever, als volgt:

“Ik had een ruimte, 8 bij 9, gegraven in de flank van de helling, bedekt met lappen stof om de regen buiten te houden, wat stro op de grond... elke plaats langs de oever was min of meer gelijk, allemaal eekhoornholen ...”

De holen of schuilkelders uitgegraven in de oevers van de Ieperlee te Boezinge zijn door het West-Vlaamse provinciebestuur geklasseerd als beschermd monument. Het *H. Familie Instituut* van Ieper kreeg van de toenmalige Vlaams Minister van cultuur Luc Martens een subsidie van 100.000 frank om de site te restaureren. De leerlingen, afdeling toerisme, deden een beroep op de leerlingen van het V.T.I. 7^e jaar specialisatie bouw en renovatie. Tijdens de uren praktijk voerden ze drainagewerken uit, en stutten, betonnerden, hervoegden en bevroerden het geheel. Ook het gedicht staat er te lezen, in McCrae's handschrift.

Op 1 mei 1915 sneuvelde Johns vriend luitenant Helmer tijdens bijzonder zware gevechten. Hij werd na zonsondergang begraven. De dood van Helmer was wellicht de rechtstreekse aanleiding tot het schrijven van *In Flanders Fields*. Op 1 juni 1915 werd McCrae samen met een team geneesheren overgeplaatst naar een Canadees hospitaal bij Bonen (Boulogne-sur-Mer) en er tot verantwoordelijke arts aangesteld.

Op 24 januari 1918 werd hij benoemd tot consulterend arts van het *First British Army*. Diezelfde dag was hij zo erg verkouden dat hij het bed diende te houden. Hij kreeg tevens een opstoot van astma, was oververmoeid door de ellende van de oorlogsjaren en bovendien waren zijn longen aangetast door het chloorgas. Na een longontsteking werd hij op 25 januari overgebracht naar het *Hospital for Officers* in Wimereux. Twee dagen later stelden de artsen nog een hersenbloeding vast. De nacht van 28 januari verloor hij het bewustzijn en overleed hij, op vijfenveertigjarige leeftijd.

De volgende dag werd hij met militaire eer ter aarde besteld op de Britse militaire afdeling van de gemeentelijke begraafplaats van Wimereux. Op de platte steen staat de tekst:

LIEUTENANT COLONEL
J. McCRAE
CAN. ARMY MEDICAL CORPS
28th JANUARY 1918

Onder de tekst is een *maple leaf* of esdoornblad gebeiteld, het embleem van Canada. In de begrafenisstoet stapte zijn paard Bonfire achter de lijkbox aan en droeg een wit rugdek. In de stijgbeugels bevonden zich de rijlaarzen van McCrae, ondersteboven, een aloud militair gebruik. McCrae's bezittingen uit de oorlogstijd kregen een zeemansgraf. Ze verdwenen in de golven toen het schip dat ze terugbracht naar Canada in de Atlantische Oceaan werd getorpedeerd.

In 1968 verscheen in Canada een postzegel ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van het overlijden van John McCrae. De twee eerste verzen van zijn gedicht zijn erop te lezen met op de achtergrond een soldatenbegraafplaats waarop klaprozen bloeien.

Memorial Day

Naar jaarlijkse gewoonte wordt in Waregem *Memorial Day* gevierd op de zondag het dichtst bij 30 mei. De telkens ontroerende plechtigheid vindt plaats op de Amerikaanse begraafplaats *Flanders Field*. Er wordt hulde gebracht aan de vele jonge Amerikaanse soldaten die op het einde van “den Grooten Oorlog” sneuvelden in de buurt van de ‘Spitaelboschen’. Amerikanen en Vlamingen, burgerlijke en militaire overheden en een delegatie van de Amerikaanse divisies die mee hebben geholpen aan de bevrijding van Waregem en omstreken, zijn er aanwezig.

Tijdens de Memorial Day van 27 mei jongstleden werd op de begraafplaats in Waregem een elektronische beiaard geïnstalleerd. Deze werd geschonken door *Amvets*, de grootste Amerikaanse vaderlandse vereniging die de traditie heeft elk jaar een beiaard te schenken aan een Amerikaanse begraafplaats. Wereldwijd zijn er al 85 te beluisteren. Het ontvangen van de beiaard is een grote eer aangezien het de laatste schenking is in ons land van de veteranenvereniging. Ter gelegenheid van de schenking werd op de begraafplaats ook een gedenkplaat onthuld met het volgende logo en de tekst:

AMVETS IN ASSOCIATION WITH THE ROBERT R. MCCORMICK TRIBUNE FOUNDATION DEDICATED THIS CARILLION AS A LIVING MEMORIAL TO AMERICA'S VETERANS WHO MADE THE SUPREME SACRIFICE FOR THE CAUSE OF FREEDOM.

FLANDERS FIELD AMERICAN CEMETERY
WAREGEM, BELGIUM
MAY 27, 2007

... AS THESE BELLS RING ...
HONORED DEAD REST ...
FREEDOM LIVES ...

De *Robert R. McCormick Tribune Foundation* is een liefdadigheidsorganisatie die ‘de ideeën van een vrije democratische maatschappij wil verspreiden door te investeren in kinderen, gemeenschappen en het vaderland’. Robert McCormick (1880-1955) was een krantenmagnaat en eigenaar van de *Chicago Tribune*. Het opschrift vertaald in het Nederlands:

AMVETS IN SAMENWERKING MET DE ROBERT R. MCCORMICK TRIBUNE STICHTING DROEG DEZE BEIAARD OP ALS EEN LEVEND GEDENKTEKEN AAN AMERIKA'S VETERANEN DIE HET ULTIEME OFFER BRACHTEN VOOR DE ZAAK VAN DE VRIJHEID.

FLANDERS FIELD AMERIKAANSE BEGRAAFPLAATS
WAREGEM, BELGIË
27 MEI 2007

... TERWIJL DEZE BELLEN LUIDEN
RUSTEN GEËERDE DODEN ...
DE VRIJHEID LEEFT ...

gedenkplaat ter gelegenheid van de plaatsing van de beiaard

Bronnen

- Herwig Verleyen, *In Flanders Fields. Het verhaal van John McCrae, zijn gedicht en de klapproos*, Veurne, De Klapproos, 1992, 79 p.
- S. Coorevits (stadsarchivaris), toespraak, manuscript, 2002.
- Filip Vannieuwenhuyze, *De eerste W.O. in de Leiestreek*
- Simonne Coucke, *Het Amerikaans militair kerkhof met oorlogsmonument te Waregem*, eindwerk cursus Toeristisch Gids Tielt 1991-1992, Waregem, 25 april 1992.
- www.army.mil/symbols (Amerikaanse militaire symbolen)
- www.abmc.gov (American Battle Monuments Commission > cemeteries > Flanders Field)
- www.amvets.org (American Veterans)
- www.mccormicktribune.org (Robert R. McCormick Tribune Foundation)